

Ο χορός στα Δωδεκάνησα

*Κείνος που σέρνει το χορό, ξέρει και τα τραγούδια,
απάνω στο κεφάλι του κάμπος με τα λουλούδια.*

 αντιπροσωπευτικός κι αγαπημένος λαϊκός χορός που χορεύεται σ'όλα τα Δωδεκάνησα, σε διάφορες τοπικές παραλλαγές, είναι η σούστα. Κύριο γνώρισμά της είναι το "σουστάρισμα", η επιτόπια παλινδρομική κίνηση, απ' όπου πήρε και την ονομασία της. Η κίνηση αυτή, σχεδόν επιτόπου, σχετίζεται και με τον περιορισμένο χώρο όπου συνήθως έπρεπε ν' αναπτυχθεί ο χορός στις μικρές πλατείες και τα στενά "χοροστάσια" των νησιών. Χαρακτηριστικό είναι επίσης και το "σταυρωτό" κράτημα των χεριών (με μόνη εξαίρεση την Κάσο όπου έχουμε απλό κράτημα και την Πάτμο όπου οι χορευτές πιάνονται από τους ώμους - καθώς συνήθως χορεύεται σε δύο ξεχωριστούς κύκλους από άντρες και γυναίκες) - CD I, αρ. 7 (Αστυπάλαια) και 12 (Κάλυμνος), CD II, αρ. 4 (Πάτμος), 16 (Τήλος) και 20 (Σύμη) και CD III, αρ. 4 (Ρόδος) και 15 (Κάσος).

Η σούστα παλαιότερα χορευόταν συνήθως με πιο ήπιο τρόπο, ενώ στις μέρες μας γίνεται όλο και πιο έντονη (όρσες) με γρήγορα μοτίβα - παραλλαγές που παίζουν τα όργανα (χοχλαστές λέγονται στην Κάσο), ώστε ο πρώτος χορευτής (κάβος ή μπροστάρης) να επιδεικνύει τη χορευτική του δεινότητα με φιγούρες και τσαλίμια, επιτόπου στροφές, έντονα χτυπήματα των ποδιών στο έδαφος, βαθιά καθίσματα και (γ)ονατές.

*Χορός στην Όλυμπο της Καρπάθου, δεκαετία '70.
Φωτογραφία: Klaus D. Franke (GEO, Νο 85, Μάρτιος 1986).*

Στην Κάρπαθο (Όλυμπος) η σούστα συνδέεται επίσης με τον πάνω χορό (CD III, αρ. 11) και αποδίδεται ως παραλλαγή του. Ο πάνω χορός αποτελεί τη ζωηρή κατάληξη μιας σειράς τριών χορών που χορεύονται διαδοχικά χωρίς διακοπή και είναι οι δημοφιλέστεροι στην Κάρπαθο : κάτω χορός - (γ)ονατιστός - πάνω χορός.

Ο κάτω χορός, ήρεμος και συγκρατημένος, χορεύεται με διάφορους σκοπούς πάνω στους οποίους ταιριάζονται οι αυτοσχέδιες μαντινάδες. Ακολουθεί ο (γ)ονατιστός με ζωηρότερο χαρακτήρα και χαρακτηριστικό "σπάσιμο" στα γόνατα (όπου κι οφείλει την ονομασία του), για να καταλήξουμε στον αποκλειστικά οργανικό κι έντονο πάνω χορό. Με αυτή τη διαδοχή το καρπάθικο χορευτικό γλέντι μπορεί να κρατήσει χωρίς διακοπή επί ώρες (μόνον ο κάτω χορός, με τις αλλεπάλληλες μαντινάδες, είναι δυνατό να ξεπεράσει τις έξι ή επτά ώρες!...).

Όταν οι χορευτές κουραστούν από τον πάνω χορό και τη σούστα (που συνήθως χορεύει ως παραλλαγή ο πρωτοχορευτής με τις γυναίκες που συνοδεύει), μπορεί να επανέλθουν στον κάτω χορό και στην επικοινωνία της ομάδας μέσα από τα αυτοσχέδια δίστιχα:

*Κάμετε κάτω το χορό για να ξεκουραστούμε
και κάθε εις με τη σειρά μια μαντινά να πούμε.*

Η χορευτική αυτή διαδοχή αντιστοιχεί και στα τρία διαφορετικά μοτίβα και την ανάλογη χρονική αγωγή του καρπάθικου *συρματικού* σκοπού (CD III, αρ. 8), πάνω στον οποίο τραγουδιούνται τα παλαιά πολύστιχα διηγηματικά τραγούδια (*ακριτικά* και *παραλογές*).

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό στον καρπάθικο χορό (που παρατηρούμε επίσης και σε άλλα από τα Δωδεκάνησα) είναι η αλληλοδιαδοχή στον *κάβο* όχι ενός χορευτή αλλά ολόκληρης ομάδας: ο τελευταίος άντρας μαζί με τις γυναίκες που συνοδεύει θα κινηθεί από το τέλος προς την αρχή του κύκλου (κι όχι αντίστροφα, όπως συμβαίνει στην υπόλοιπη Ελλάδα) και θα "πιάσει" πρώτος, χορεύοντας τις "ντάμες" του - πάντοτε μέλη της οικογένειάς του.

Άλλη μιά "αντιστροφή" συναντάμε και στον *ζερβό* που χορεύεται κυρίως στην Κάσο, Κάρπαθο και Χάλκη κι έχει φορά προς τα αριστερά (απ' όπου και η ονομασία του), αντίθετα απ' ό,τι συμβαίνει με την πλειοψηφία των ελληνικών χορών. Εξαιτίας αυτής της κίνησης τον αποφεύγουν στους... γάμους (όπου, συμβολικά, όλα πρέπει να πάνε "δεξιά")! (CD III, αρ. 12)

Στα υπόλοιπα Δωδεκάνησα η σούστα συχνά συνδέεται μ' έναν ακόμη χορό, τον *ίσ(ι)ο* ή *σι(γ)ανό*, που σε ορισμένα νησιά παίρνει τ' όνομά του κι από τη μαντινάδα ή το "γύρισμα" με την οποία τραγουδιέται (π.χ. "το Μελαχρινό" στην Κω). Όπως μαρτυρά και τ' όνομά του, είναι λιγότερο ζωηρός από τη σούστα και διατηρεί το ίδιο σταυρωτό κράτημα χεριών με τοπικές παραλλαγές στα χορευτικά μοτίβα (CD I, αρ. 14).

Εκτός από τους χορούς που προαναφέραμε, στα Δωδεκάνησα – όπως και στο υπόλοιπο Αιγαίο – συναντάμε διάφορους τύπους *συρτών* που ανήκουν στον τύπο των νησιώτικων *συρτών* χορών (κατά κανόνα δίσημοι και πιο γοργοί από τους *συρτούς* της στεριανής Ελλάδας).

Με διάφορες τοπικές ονομασίες (CD I, αρ. 5: ο *Άσσος*, CD II, αρ. 11: ο *Ποταμός*), όπως και στις Κυκλάδες, ο *συρτός* συνδέεται συνήθως με τον ζευγαρωτό *μπάλο*. Ειδικότερα στη Σύμη απαντάμε μίαν ενότητα τριών χορών: *συρτός* - *μπάλος* και “*πού 'σαι*” κάτω από τον γενικό τίτλο *κομμένος*. Το πρώτο μέρος χορεύεται από ομάδες τριών χορευτών (δύο άντρες - μία γυναίκα), οι οποίοι παραχωρούν τη θέση τους στο ζευγάρι του *μπάλου*, που “*κόβεται*” στον τρίτο χορό από την παρεμβολή άλλων γυναικών για να πάρουν διαδοχικά τη θέση της χορεύτριας.

Ο *συρτός* “*Αζιζιές*” (CD II, αρ. 17: παραλλαγή από τη Νίσυρο) γεφυρώνει τα Δωδεκάνησα με την παράδοση των πολιτικών *συρτών* που από την Προποντίδα πέρασαν στο Αιγαίο, φτάνοντας ως την Κύπρο.

Από την παράδοση της Πόλης και της Μικρασίας προέρχονται και ο *χασάπικος*, ο *σέρβικος*, ο *ξεϊμπέκικος* και ο *καρσιλαμάς* που έρχονται ενίοτε να προστεθούν στους βασικούς δωδεκανησιακούς χορούς, όπως και ο πανελλήνιος *καλαματιανός*.

Τέλος, ιδιαίτερη περίπτωση αποτελούν ορισμένοι χαρακτηριστικοί τοπικοί χοροί, όπως οι “*Καμάρες*” στην Τήλο (όπου οι χορευτές περνούν κάτω από την “*καμάρα*” που σχηματίζει με τα χέρια του το εκάστοτε τελευταίο ζευγάρι) και ο “*Μηχανικός*” στην Κάλυμνο (όπου ο πρωτοχορευτής μιμείται με το μπαστούνι τον μισοπαράλυτο δύτη, για να περάσει στη συνέχεια στο ζωηρό γρήγορο μέρος του χορού, *ξορκίζοντας* τη μοίρα των σφουγγαράδων!...) (CD I, αρ. 10).

Γάμος στη Ρόδο, δεκαετία '20.
Φωτογραφικό Αρχείο Μουσείου Μπενάκη,
Αθήνα.

